

SPYTOVALI STE SA

Protireakcia. – Do jazykovej poradne sme dostali otázku, v ktorej sa pisateľ zaujímal o výklad slova *protireakcia* a s poďakovaním očakával našu reakciu, resp. *protireakciu*.

Súčasťou našej slovnej zásoby je substantívum latinského pôvodu *reakcia*. Je odvodeninou latinského slovesa *reagere* s doslovným významom „znova konať“, z ktorého vzniklo „konať v nadväznosti na niečo, reagovať na niečo“ (Stručný etymologický slovník slovenčiny, 2015; ďalej SESS). Slovo *reakcia* pomenúva „1. odpoveď, ohlas na istý popud, 2. opačný, protikladný stav, zvrat, obrat, 3. hnutie stavajúce sa na odpor proti niečomu, 4. (polit., ekon.) odpor proti spoločenskému pokroku, spiatočníctvo; stúpcencov tohto odporu, spiatočníkov“, porov. spracovanie hesla *reakcia* v Krátkom slovníku slovenského jazyka (2003; ďalej KSSJ). Podľa SESS súvisí štvrtý význam slova s francúzskym *réaction*, pôvodne „čo sa vzpiera princípom Francúzskej revolúcie ap.“. Okrem slova *reakcia* sa v slovníkoch spracovalo aj slovo *protiakcia*, v ktorom sa namiesto latinskej predpony *re-* vyskytuje slovenská predpona *proti-*. V takejto podobe sa používa vo význame „akcia zameraná proti inej akcii“, napr. *policajná protiakcia* (KSSJ). Slovo *reakcia* má oproti slovu *protiakcia* širšie uplatnenie a v súčasnej jazykovej praxi je výrazne frekventovanejšie.

Okrem slova *protiakcia* sa stretávame aj s výrazom *protireakcia*, v ktorom sú obe predpony, *proti-* aj *re-*. Toto slovo sa doteraz spracovalo iba v elektronickom Ortograficko-gramatickom slovníku slovenčiny (2016) a jeho význam je „odpoveď, ohlas na reakciu; reakcia na reakciu“. V korpusových textoch¹ dnes evidujeme vyše 700 výskytov skúmaného slova, a to z oblasti beletrie i publicistiky. Uvádžame krátky výber príkladov jeho použitia: *Cesty v politike nikdy nie sú priamočiare, slová, skutky a rozhodnutia vyvolávajú rôzne reakcie a zase protireakcie... – Nerobte prudké pohyby.*

---

¹ Korpus Omnia Slovaca IV Maior Beta (22.01) vznikol zlúčením korpusových dát v Slovenskom národnom korpuse (SNK prim 9.0) a dát z webových korpusov a slúži na potreby pracovníkov JÚEŠ SAV. [cit. 30. 1. 2023]

Takáto reakcia vyvolá útočnú protireakciu medveďa. – Akcia vyvoláva reakciu, reakcia protireakciu a nekončiaci spor je na svete. – Aktivita strany je protireakciou na petičnú akciu združenia.

V korpuse sa však stretávame aj s dokladmi, v ktorých sa použitie predpony *proti-* v spojení so slovom *reakcia* javí ako nadbytočné, často sa použilo namiesto slova *reakcia* vyjadrujúceho „odpoveď, ohlas“. Domnievame sa, že jedným z dôvodov automatického výberu slova *protireakcia* bola snaha autora zdôrazniť reakciu „proti“ niečomu. Napr. namiesto častého vyjadrenia *Každá akcia vyvoláva protireakciu* stačilo použiť vetu *Každá akcia vyvoláva reakciu*, rovnako aj v prípade vety *Sankcie môžu jasne ukázať, že za akciou príde protireakcia, a sťažia tak súperovi rozhodovanie o ďalších krokoch*. Dodávame, že na posúdenie vhodnosti použitého výrazu treba často poznať širší kontext, nadväznosť jednotlivých udalostí.

Existencia slova *protireakcia* má z významového hľadiska opodstatnenie, predpokladáme, že sa zaradí aj do príslušného zväzku Slovníka súčasného slovenského jazyka. Vyjadruje sa ním odpoveď, ohlas na nejakú reakciu, resp. reakcia na reakciu. Treba však zdôrazniť, že v niektorých prípadoch postačí vyjadriť ohlas, odpoveď slovom *reakcia*. Vnímanie textu však býva často subjektívne. Pisateľ do jazykovej poradne mohol očakávať našu *reakciu* na svoju otázku, ale ak zoberieme do úvahy, že jeho otázka bola reakciou na používanie slova *protireakcia*, rovnako mohol očakávať aj našu *protireakciu*.

*Judita Páleníková
Jazykovedný ústav Ľ. Štúra, v. v. i.*